

Integration av unga i Sverige i ett flerdimensionellt perspektiv

Jan O. Jonsson

Ungas integration betraktas ofta som en avgörande framtidsfråga för samhället. Mycket av den debatt och diskussioner som förs runt detta ämne är dock osystematisk eller oklar när det gäller vad 'integration' egentligen är. Det handlar ibland om arbetslöshet, ibland om brottslighet; alternativt om inkomster eller kulturella perspektiv. Inte sällan förs argumentationen utan påtaglig evidens. I denna Policy Brief, som sammanfattar ett forskningsprojekt stött av Vetenskapsrådet, ges en empirisk bild av ungas integration i flera dimensioner – främst socioekonomisk, social och kulturell. Resultaten visar att många unga med utländsk bakgrund gör betydande framsteg i högre utbildning och i etableringen på arbetsmarknaden, medan integrationen är betydligt avlägsnare när det gäller sociala och kulturella aspekter. Projektet leds av **Jan O. Jonsson**, professor i sociologi vid Institutet för social forskning vid Stockholms universitet och Institutet för framtidsstudier samt Official Fellow vid Nuffield College, Oxfords universitet.

Bakgrund

Med den snabbt ökande andelen utlandsfödda och det samtidigt ökade inslaget av personer som fått asyl eller kommit av humanitära skäl från fattigare och kulturellt skilda delar av världen, har integrationsfrågan blivit alltmer debatterad och politiserad. Samtidigt har den ofta framställts i förenklad form – det handlar ofta om dagsaktuella frågor, som skolgång eller brottslighet. Men att prata om 'långsam' eller 'snabb' integration utan att förklara vilken slags integration man syftar på är nästan meningslöst, eftersom integrationen inom olika områden ser olika ut och utvecklas på olika sätt. I projektet "Integration av unga i Sverige i ett flerdimensionellt perspektiv" tas ett betydligt större grepp. Med utgångspunkt i en indelning av olika dimensioner av integration frågar vi om utrikesfödda, och deras barn, skiljer sig från dem med svensk majoritetsbakgrund i olika avseenden. Halkar de efter i skolan? Utmärks de av bristande framtidstro och psykiska besvär? Bibehåller de sina föräldrars kultur och värderingar? Knyts vänskapsband mellan unga med olika nationell bakgrund?

För att fylla kunskapsluckor om integration bland unga startade vi 2010 ett forskningsprojekt, finansierat av den europeiska forskningsfinansören Norface, i England, Tyskland, Nederländerna och Sverige: *Children of Immigrants Longitudinal Survey in Four European Countries* (CILS4EU; se Kalter m.fl., 2018; www.cils4.eu). Studien baserar sig huvudsakligen på enkätundersökningar gjorda i skolor. Vi har följt ett urval av ca 5000 unga i Sverige från 129 grundskolor från årskurs 8 (14–15 års ålder), det vill säga de som normalt är födda 1996. I Sverige har vi i nuläget följt dessa unga vid fyra olika tillfällen, med frågor bland annat om deras vänner, skolgång, attityder, fritid och familj. På basis av dessa data kan vi dra slutsatser om integration till landet som helhet för denna åldersgrupp. De första tre undersökningarna är harmoniserade med de andra länderna och har legat till grund för en större jämförande studie (Kalter m.fl., 2018). Till dessa data har vi sedan, efter inhämtande av etiska tillstånd, också lagt registeruppgifter om bland annat uppnådd utbildning och inkomster. I föreliggande projekt använder vi dessa data och vi har dessutom i vissa analyser inkluderat hela födelsekohorten 1996 genom att använda olika register, framför allt utbildningsregister.

Hur definierar vi 'integration'?

Att integrationen är flerdimensionell ger ingen vägledning till exakt vad som behövs för en heltäckande bild av den. Vår utgångspunkt baserar sig på tidigare forskning. Vi använder en indelning i '*strukturell*' (eller socioekonomisk) integration (t.ex. boende, utbildning och jobb), *social* integration (bl.a. familj, sociala relationer och diskriminering), samt *kulturell* integration (t.ex. religion, värderingar och politiskt deltagande). Det finns också en annan infallsvinkel, nämligen hur individer som migrerar, liksom de som har föräldrar födda i andra länder, påverkas på ett mer psykologiskt plan. Denna dimension brukar kallas *adaption* eller 'ackulturation' (t.ex. Berry, 1997), och vi ser den som ett komplement till de andra dimensionerna. Vad händer med individer som byter kulturell miljö? Uppstår stress eller andra former av negativa reaktioner, exempelvis nedsatt psykiskt välbefinnande eller bristande framtidstro? För unga kan det handla om problem att balansera två olika normsystem: föräldrarnas och kamraternas.

I forskningslitteraturen förekommer olika definitioner av integration, men vi ansluter oss till den som utgår från *likhet mellan grupper* när det gäller (a) möjligheter och rättigheter, (b) social acceptans, sociala relationer och sociala nätverk, samt (c) grundläggande värderingar (jfr Alba & Nee, 2003; Jonsson, Kalter & van Tubergen, 2018). En sådan definition överensstämmer också väl med de olika aspekterna av integration ovan: möjligheterna (a) gäller till exempel utbildning, yrken och inkomst (strukturell integration), (b) representerar social integration och (c) kulturell integration. Men vi kan inte tillämpa likhet som en princip för alla områden. Social integration handlar till stor del om sociala relationer mellan grupper och om social interaktion.

Att i definitionen utgå från likhet är heller inte självklart, men är att föredra framför en alternativ definition där man sätter upp en 'svensk' mall som 'invandrare' ska anpassa sig till (jfr. 'assimilation'). I vår definition är det öppet för att exempelvis attityder förändras i alla grupper – integration blir då skillnaden mellan grupper i ett föränderligt samhälle. Vi ser också integration som ett empiriskt beskrivande och inte ett normativt begrepp. Fokus är på faktiska skillnader utan att värdera dessa. Ett exempel är att kulturella skillnader av vissa betraktas som ett problem, av andra som ett utslag av välkommen mångfald. Vi visar istället på vilka skillnader som finns, utan att bedöma om de är önskvärda eller inte. De grupper vi främst jämför är de med utländsk bakgrund – definierade som antingen utrikesfödda eller födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar – och de med svensk

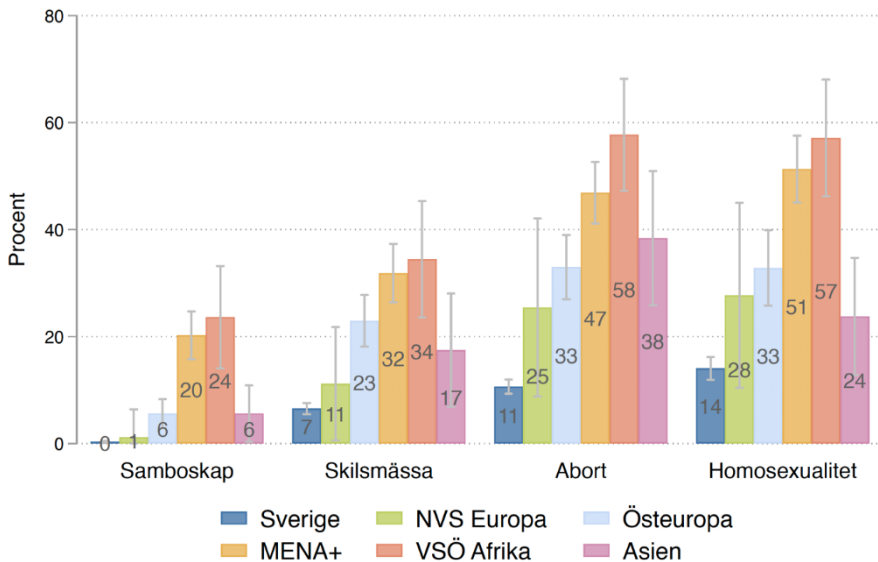
bakgrund (övriga). I vissa analyser går vi in mer i detalj och då delar vi in dem med utländsk bakgrund efter ursprungsland eller -region.

Vi använder flera ansatser för att mäta hur likheten mellan grupper förändras. En är att jämföra föräldrar och deras barn. En annan ansats är att jämföra personer som själva immigrerat med dem som är födda i Sverige, men vars föräldrar är utrikesfödda, något som brukar betecknas som olika 'generationer' av immigranter (första generationen är de som själva immigrerade, andra är barnen till dessa, tredje är barnen till dessa osv.). I båda dessa ansatser antas det att de i senare generationer är mer lika personer med svensk bakgrund för att de tidsmässigt varit mer exponerade för det svenska majoritetssamhället. Därmed har de haft större möjlighet att lära sig svenska språket, att knyta kontakter, med mera. Det använder också en tredje ansats, som även den bygger på tanken om exponering, nämligen att studera om gruppskillnader förändras med åldern. Vi jämför till exempel skillnader mellan unga i 14-årsåldern i attityder och relationer med motsvarande skillnader i 19-årsåldern, och här gäller samma antagande om att gruppskillnaderna minskar.

Integrationen långt borta och nära

Våra resultat visar på integrationens kontrastrikedom (Jonsson, 2021; Jonsson, Mood & Treuter, 2022). En stiliserad bild är att (1) den strukturella integrationen (utbildning, jobb, inkomst, m.m.) har kommit överraskande långt, med ett viktigt undantag, nämligen oavslutade grundskole- och gymnasieutbildningar (Jonsson & Mood, 2023); (2) den sociala integrationen är betydligt längre bort, med frånvaron av starka vänskapsband mellan grupper med bakgrund i olika länder och regioner – detta är delvis en reflektion av stark segregering, men också en konsekvens av att människor ofta vill vara tillsammans med dem med samma kulturella tillhörighet; (3) den kulturella integrationen är långt borta, särskilt med avseende på religiositet men också i form av värderingar om jämställdhet och inställning till familj och sexualitet – unga med utländsk bakgrund är ofta starkt religiösa och många har traditionella värderingar (jfr figur 1); (4) när det gäller adaptation, definierat som olika aspekter av hälsa och välbefinnande, finns nästan inga gruppskillnader – unga med utländsk bakgrund har en stark framtidsoptimism, god allmän hälsa och hög egenskattad livskvalitet, och deras psykiska välbefinnande är snarast bättre än andra ungdomars.

Figur 1. Andel med bakgrund i olika regioner som säger att olika företeelser "aldrig är OK"

Anmärkning: MENA+= Mellanöstern, Nordafrika plus Afghanistan & Pakistan; NVS=Norra, västra, södra; VSÖ=Västra, södra, östra. Samboskap är sammanboende utan att vara gifta. Data: CILS4EU, våg 1 (14–15 års ålder). De lodräta strecken är 95%-iga konfidensintervall.

Källa: Figuren hämtad från Jonsson, Mood & Treuter (2022: fig. 6.17)

Selektiv integration och ett separerat samhälle

En kortform för brokigheten i våra resultat får bli *sektiv integration*.

Bestämningen 'sektiv' baseras på att (1) unga med utländsk bakgrund i genomsnitt har höga ambitioner, stor framtidstro, gör goda framsteg i skolan och i hög och ökande grad når högskoleexamen, medan (2) de sociala och kulturella avstånden mellan unga med olika bakgrund är stora och i flera fall oförändrade. Selektiviteten gäller också ursprungsregion, där de sociala och kulturella avstånden mellan unga med svensk och utländsk bakgrund är särskilt framträdande bland dem med bakgrund i länder i Mellanöstern och Afrika (ett mönster vi också hittar i Tyskland och Nederländerna: se Kalter m.fl., 2018). Detta resultat är inte överraskande med tanke på de stora socioekonomiska och kulturella skillnader som finns mellan Sverige och länder från dessa regioner – länder som är mycket religiösa och präglade av

stora ojämlikheter, låg tillit mellan människor och till myndigheter, samt hög korruption.

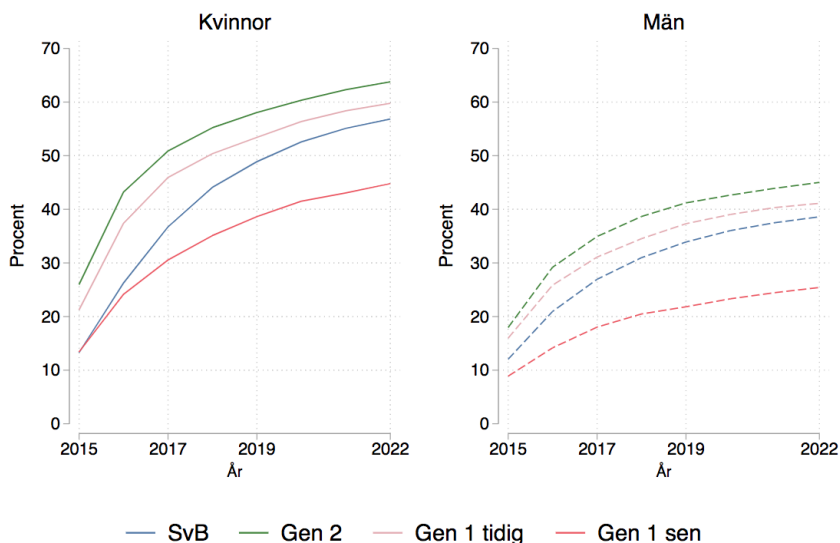
Våra resultat visar också att Sverige är ett *separerat samhälle*, där unga med bakgrund i olika grupper lever åtskilda och på flera sätt olika liv. Det härrör från en kombination av stark boendesegregation, stora skillnader i risken att växa upp i socioekonomiskt utanförskap, en stark tendens att finna en partner från samma nationella ursprung, samt stora och i många stycken bestående skillnader i religiositet och värderingar. Det finns också motkrafter till det separerade samhället, exempelvis en stor blandning av unga med olika bakgrund i gymnasieskolan och högskolan, samt frånvaron av stora och marginaliserade etniska enklaver trots stark segregering.

En blick framåt

Vad kan vi säga om integrationens framtid? En sak är klar: Integration tar tid. Detta borde inte förvåna någon när det gäller skillnader mellan majoritetsbefolkningen och de som invandrar som vuxna, men vad vi visar är att det gäller även när man jämför personer som har fötts och levt hela sina liv i Sverige. Det finns ett antal tröghetsfrämjande mekanismer – kulturella avstånd, traditionsbunden socialisation, diskriminering, socioekonomisk stratifiering och segregation – som försvårar kulturell och social integration (Jonsson, Mood & Treuter, 2022).

Den dimension där integrationen kommit långt, trots sådana tröghetsmekanismer, är som sagt den strukturella integrationen – utbildning, jobb, inkomster. Detta måste få prägla framtidsbilden. Det är anmärkningsvärt att unga med utländsk bakgrund gör så bra ifrån sig i utbildningssystemet, trots i genomsnitt svagare förutsättningar i uppväxtfamiljen. De har överlag stort skolengagemang och höga aspirationer, och vid 26 års ålder har de också oftare både påbörjat och examinerats från högskolan än dem med svensk bakgrund (se figur 2). Deras anknytning till arbetsmarknaden vid denna ålder är också på det hela taget god, och deras situation när det gäller såväl utbildning som inkomst är radikalt mycket bättre än föräldrarnas – det är en stark uppåtgående socioekonomisk rörlighet (Jonsson & Mood, 2023).

Figur 2. Andel av dem som gick ut årskurs 9 år 2012 som påbörjat studier vid högskola 2015–2022

Anmärkning: SvB=Svensk bakgrund; Gen 2=Födda i Sverige med två utlandsfödda föräldrar; Gen 1 tidig=Immigrerat till Sverige 0–8 års ålder; Gen 1 sen=Immigrerat till Sverige 9–15 års ålder.

Källa: Utbildningsregister. Figuren tagen från Jonsson & Mood (2023: fig. 6.1)

Det finns alltså grund för optimism när det gäller möjligheterna för unga med utländsk bakgrund att lyckas ekonomiskt. Tillsammans med att gruppen växer innebär detta också att vi får en utveckling mot att allt fler i arbetskraften har utländsk bakgrund, vilket kommer att normalisera en mångfald på arbetsplatserna. Likaså kommer, med den ökande andelen med högre utbildning, allt fler högt kvalificerade jobb (t.ex. läkare, ingenjörer) att innehas av personer med utländsk bakgrund, vilket kan komma att ytterligare attrahera unga med liknande bakgrund till högre utbildning och yrkeskarriärer. Med en sådan utveckling kommer också diskrimineringen på arbetsmarknaden sannolikt att minska.

Men det finns också en dystrare motbild. Medan en stor majoritet av unga med utländsk bakgrund når påtagliga framgångar i skolan, är de också överrepresenterade bland dem som inte når gymnasieexamen och bland dem som aldrig ens når gymnasiebehörighet. Denna utsatta grupp består främst av unga som immigrerat till Sverige i 9–10-årsåldern och senare. De

har svårt att hinna lära sig språket och hämta ikapp ofta svaga förkunskaper – en del gör det ändå med tiden, men många gör det inte. Karaktären av den mer nyliga immigrationen är också sådan att detta är ett växande problem – fler har kommit från länder där förkunskaperna är särskilt svaga och fler har anlänt i högre åldrar (Mood & Jonsson, 2023). En hög immigration under ganska lång tid ackumulerar också antalet lågutbildade, vilket är ett potentiellt problem på en arbetsmarknad där en stor mängd jobb med låga utbildningskrav har rationaliserats bort.

Vad bör göras och vad kan göras?

Vad som *bör* göras för integrationen är till stor del en politisk fråga. När det gäller social och kulturell integration är ett första övervägande – som måste vara en fråga för det demokratiska samtalet – vad målet bör vara. För att ta ett exempel: Få skulle nog skriva under på att de med utländsk bakgrund måste "bli som svenskar" i alla avseenden (om det ens kunde definieras). Men fler skulle skriva under på att integrationen bör innefatta att kunna tala svenska och omfatta den värdegrund som Sverige har och som i delar manifesteras i grundlagen. Där ingår individens fri- och rättigheter, vilka omfattar exempelvis religionsfrihet, något som också sätter gränser för vilka krav och förväntningar man kan ha på integrationen – och där ingår också jämställdhet och tolerans mot sexuella och andra minoriteter.

När det gäller social integration är nog de flesta överens om att det vore bra med fler och naturliga kontakter mellan olika etniska grupper. Samtidigt tillhör detta privatsfären och det som kan göras för ett närmande är snarast att skapa förutsättningar för möten. Det är lättare att se vad som bör och kan göras för strukturell integration (se Jonsson & Mood, 2023, kap. 11), där fokus tydligare ligger på skola och arbetsmarknad. Nedan listas några övergripande förslag för att underlätta integrationen.

1. Motverka segregering i grundskolan: För att uppnå allsidig elevsammansättning i grundskolan, vilket skollagen påbjuder, skulle segregeringen i boende samt förskola och skola behöva minskas. Åtgärder för att göra detta kan sökas i bostads- och skolpolitik. I dagens situation, med en hög koncentration av unga med utländsk bakgrund i många bostadsområden skulle åtgärder för att öka exponeringen för svenska språket samt öka kontaktytorna mellan olika grupper kunna öka den sociala och kulturella integrationen samt minska fördomar och diskriminering (Pettigrew & Tropp 2006).

2. Underlätta inkluderingen i svensk skola: Unga som kommer till Sverige vid 9–10-årsåldern och senare behöver intensiv språkträning och snabb införsel i grundskolans kärnämnen. Det bör utarbetas en vetenskapligt förankrad 'best practice' för hur denna första introduktion till svensk skola ska gå till.

3. Ge sent ankomna studietid och -möjligheter: De som kommer i högre åldrar behöver av förklarliga skäl ofta längre tid med sina studier. Det nuvarande svenska utbildningssystemet tycks möta sådana behov ganska väl, men det är viktigt att upprätthålla flexibiliteten. En god tillgång till (kvalitetssäkrad) vuxenutbildning är särskilt viktigt för dem som kommer till Sverige i dessa åldrar. De behöver också extra stöd i sina gymnasiestudier för att nå examen.

4. Tillförsäkra grundskolan resurser och följ upp hur de används: Grundskolan är en grundpelare för integrationen och i många områden i dagens Sverige den viktigaste representanten för majoritetssamhället. Våra studier talar för att den fungerar bra, vilket är anmärkningsvärt i relation till det stora förändringstryck den varit utsatt för, med många reformer och hög invandring under lång tid (Mood & Jonsson 2023, Kap. 10). Det är viktigt att resurserna är tillräckliga och fördelas på ett sätt som garanterar fortsatt likvärdighet, även i ett segregerat skollandskap. Information från huvudmännen om hur resurserna fördelas mellan skolor (t.ex. lärartäthet och -kompetens, ekonomi) bör förbättras, så att detta kan följas upp.

5. Utred diskriminering av yrkesutbildade män: Ett glädjande resultat är att det inte verkar förekomma någon diskriminering i grundskolan för nivågruppering och betygssättning. Däremot är det oroande att pojkar med utländsk bakgrund har en svagare tidig etablering på arbetsmarknaden när de följt sådana yrkesprogram på gymnasiet som domineras av män (t.ex. bygg) (Jonsson & Mood 2023, Kap. 7).

Referenser (*anger publikationer inom projektet)

Alba, R. & Nee, V. 2003. *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*. Boston: Harvard University Press.

Berry JW. 1997. "Immigration, Acculturation and Adaptation." *Applied Psychology* 46: 5-68.

* Jonsson, Jan O., Mood, Carina & Treuter, Georg. 2022. *Integration bland unga. En mångkulturell generation växer upp*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag. ISBN 978-91-7061-398-2.

Jonsson, Jan O., Kalter, Frank & van Tubergen, Frank. 2018. "Studying Integration: Ethnic Minority and Majority Youth in Comparative Perspective." Kap. 1, sid. 1-39, i Kalter, F. m.fl. (red.), *Growing up in diverse societies*. Oxford: Oxford University Press.

* Jonsson, Jan O. 2021. "Integration bland unga i Sverige", Kap. 2, sid. 15-58 i Sara Thalberg, André Asplund & Daniel Silberstein (red.), *Ungas uppväxtvillkor och integration*. Delmi, Rapport 2021:6. Stockholm: Justitiedepartementet.

Kalter, Frank, Jonsson, Jan O., van Tubergen, Frank & Heath, Anthony (red.). 2018. *Growing Up in Diverse Societies: The Integration of the Children of Immigrants in England, Germany, the Netherlands, and Sweden*. Oxford: Oxford University Press.

* Jonsson, Jan O. & Mood, Carina. 2023. *Karriärer och barriärer. En ESO-rapport om skolgång och etablering för unga med utländsk bakgrund*. ESO 2023:8. Stockholm: Regeringskansliet. ISBN 978-91-525-0683-7.

Pettigrew, TF & Tropp, L.R. 2006. "A meta-analytic test of intergroup contact theory." *Journal of Personality and Social Psychology* 90: 751-783.

Integration av unga i Sverige i ett flerdimensionellt perspektiv

Jan O. Jonsson

Delmi Policy Brief 2023:11
Stockholm 2023
ISBN 978-91-89701-47-2

Denna policy brief har tagits fram som ett samarbete mellan Delmi och Vetenskapsrådet i syfte att synliggöra forskning som beviljats medel från Vetenskapsrådet. Vetenskapsrådet driver på uppdrag av regeringen ett 10-årigt nationellt forskningsprogram inom migration och integration. Syftet med programmet är att stärka forskningen inom området och främja tillgängliggörande och spridning av forskning, för att därmed skapa goda förutsättningar för forskningens medverkan till att möta samhällsutmaningar avseende migration och integration. För mer information, se <https://www.vr.se/nfpmigint>

Författaren ansvarar själv för innehåll, slutsatser och policyrekommendationer

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Delegationen för
Migrationsstudier
Ju 2013:17